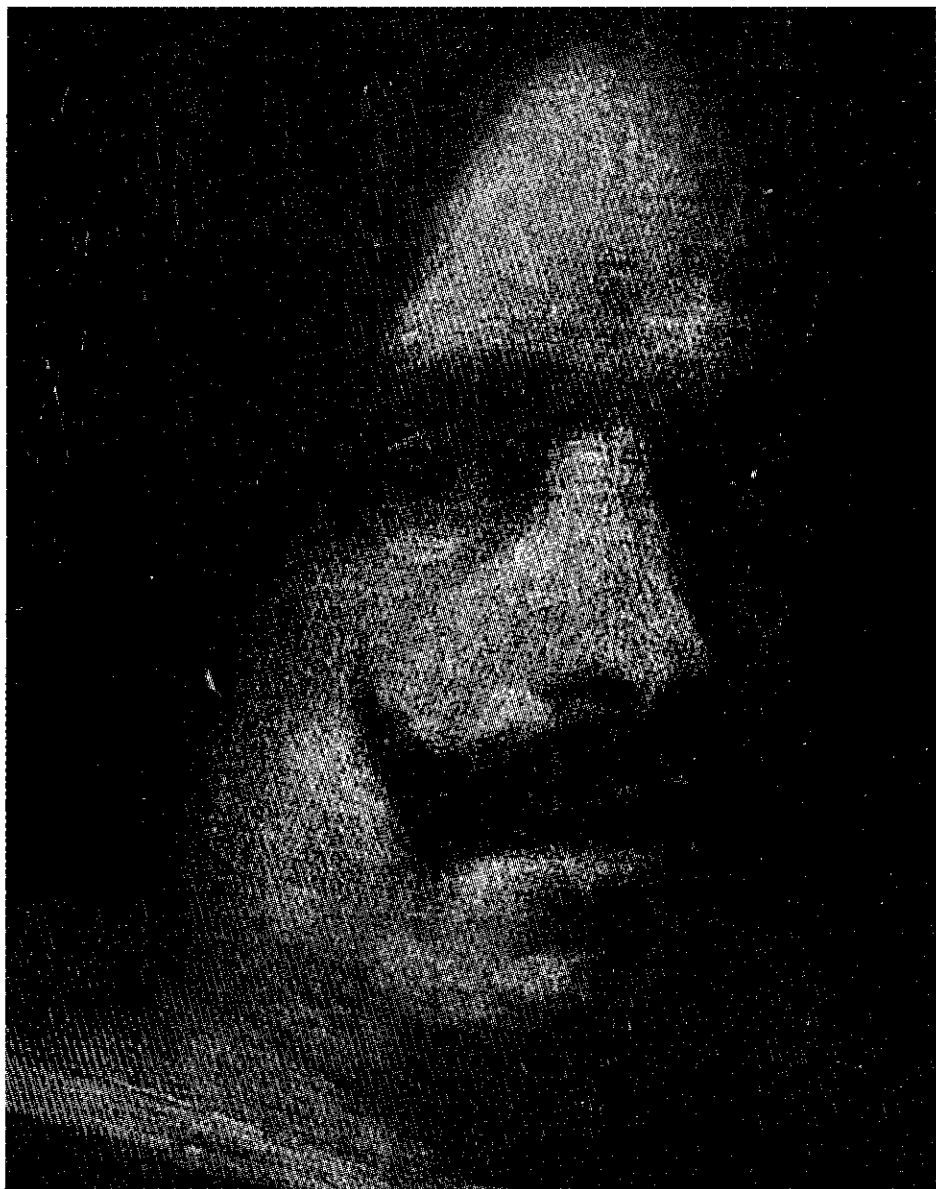

VÅR LÖSEN 9/86

Tema: Den sammansatta människan och den "goda" psykoterapin. Om psykoanalys och psykoterapi.

Klarar psykiatrin närhet?

Tankar kring "Tokfursten" och "Den zebrarandiga pudelkärnan"

Elgard Jonsson, Tokfursten, Rabén & Sjögren ca 138:—

Barbro Sandin, Den zebrarandiga pudelkärnan, Rabén & Sjögren ca 138:—

Maktbalansen i våra olika världar är en ömtålig angelägenhet. Från den intrapersonella till den internationella.

Elgard Jonsson beskriver i Tokfursten maktspelet utifrån två perspektiv. Dels skildrar han den psykotiska personens inre krig mellan glimtar av hopp och ljus och den destruktiva livsstrategins låsta frusenhet. Dels berättar han om den ojämna maktkampen mellan en schizofren persons lågmälda önskan om liv och samhällets (sjukvårdens) högljudda krav på anpassning. Det är en skakande läsning ur flera synpunkter. Först givetvis som ett individuellt människoöde, men främst för att det handlar om svensk nutidspsykiatri.

Någon har sagt att psykoanalysens popularitet har försvårat kunskapen om människan. Mera anmärkningsvärt är att denna kunskap i huvudsak har utvecklats de sista hundra åren. Vad är det för rädsla som hänvisat det dunkla i den mänskliga naturen till fördomar och vidskepelse? Vad är det för motstånd som låtit allt det material som uttrycks i skönlitteratur, poesi, konst och musik ligga bortanför ett "vetenskapligt" intresse? Är det rädsla och motstånd mot det kaos som finns i oss alla? Har yttre och inre kaos blivit större eller mindre de senaste hundra åren? Eller har förmodligen att härbärgera kaos minskat, alltfjädersom vetenskapen betvingat natu-

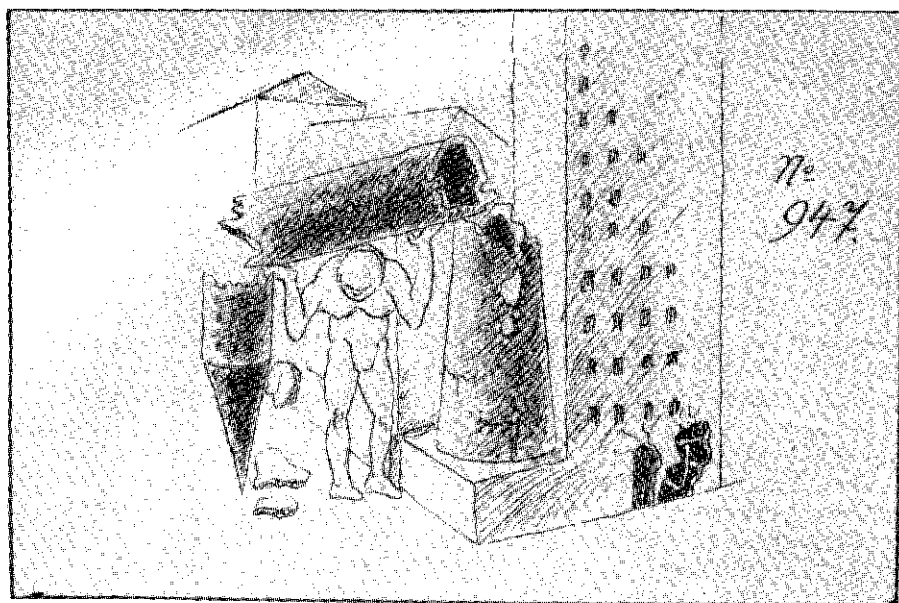
ren? Kaos — som inte låter sig mätas — bara upplevas.

Det finns många sätt att försöka ta kontroll över kaos. Vetenskap och moralsystem är två av dem. Det finns några få sätt att uthärda kaos; inre reflexion är ett, sökande efter visdom är ett annat. Båda är medel till förståelse. Kontroll och förståelse är motstridiga begrepp. De försök som görs att bringa reda i kaos blir med nödvändighet vanskliga upptäcktsfärder — att likna vid inre balansgång på slak lina.

Elgard Jonsson skriver om hur det är att vara kontrollerad. Och också hur det är att till slut hitta någon som vågar balansera på slak lina — är intresserad av att förstå. Tokfursten är en lättläst bok i avseende på det flytande språket, den stundom raljerande men trots allt optimistiska tonen och det vackra slutet. De genomborrande intensiva smärtpunkterna finns där, men knappast beskrivna så att man måste stanna upp och känna smärtan.

"Sömnläsningens hus tog emot en frusen furste, som förlorat striden i den riktiga världen. Sorgen doldes väl i Eldfågeln Stenöken, ty gråtande pojkar blir inga män i de dugligas land. Min lilla fågel skrek men ingen hörde. Mina händers oförmåga sökte kraften, men fick bara sältan i Jesussåren. Den galnes Golgata ständigt, ständigt. Rosentaggar läggs till skydd och straff, och min fågel somnar i kylan på marken. Snart kändes nederlaget inte så nära längre. Något som hänt någonstans i Dimman?"

Det är troligt att det måste skrivas så.

Ur "Drömbilder" av Hugo Lindblad, utställda på Kulturhuset i Stockholm 1983. Lindblad avled 90 år gammal 1976 på Beckomberga sjukhus.

Att hat och vrede måste kontrolleras för att vara rumsrena även när dessa känslor är "friska" och lättförståeliga. Hur lätt har vi inte att le igenkännande åt fader Trollspö, herr Vitrock, Korpralen, Svarte Generalen, Napoleon, Gud Fader, kandidat Knack och sergeant Ingenförståelse. Alla som har med psykiatri att göra borde läsa och begrunda. För hur svårt är det inte att ta till sig att nästan alla av oss stundom faller in i de roller som Elgard Jonsson beskriver. Och att han i alla dessa fyndigt laddade symboliska namn visar på förhållningssätt som innebär försvar mot orimligt elände.

Hur många orkar se sig själva mitt i allt mänskligt lidande, skräck och hopplöshet! Att dessutom kunna ta emot hat och vrede för att man inte orkar — kontrasten blir stor jämfört med det alljämt rådande "idealet": lugna tysta avdelningar där patienterna sköter sig själva så personalen hinner sin pappers-exercis i lugn och ro.

Vad är det för motiv som driver män-

niskor att arbeta i psykiatri? Önskan att avgränsa och kontrollera den galenskap vi alla bär inom oss — eller längtan efter kunskap och förståelse? Vad har drivit Barbro Sandin? Tveklöst längtan och sökande efter förståelse och medel till kunskap. Tidpunkten för publicering av många års arbete är väl vald. Helhetssyn har blivit ett honnörssord i psykiatri och dualismen mellan biologisk medicin och psykodynamik är ogrannt. Barbro Sandin skriver förnytt. Aggressiviteten i inledningen är lika rumsren som Elgard Jonssons och kan knappast locka till motaggression. Att det rör sig om ett pionjärarbete i svensk psykiatri är uppenbart. Resultaten är uppfordrande. Teoretiskt är dokumentationen väl underbyggd. Även om D.W. Winnicott och Bruno Bettelheim kanske är mest lästa av psykoterapeuter är de knappast kontroversiella. Boken har bl a recenserats utifrån tesen att Sandin "återupprättat" Jean Piaget.

Ändå har mottagandet knappast varit helhjärtat entusiastiskt. "Vetenskap-

lig metod" har blivit ett legitimt sätt att kontrollera utforskandet av det mänskliga själslivet. Kravet på urvalsprinciper och reproducerbarhet ger möjligheter att ifrågasätta och avfärda försök till kunskap om möten och processer mellan människor. Beskrivningar av det unika hos varje människa som komplement till det gemensamma fyller inte heller kraven på "vetenskaplighet". Den naturvetenskapliga traditionen slår hårt mot den som inte vill inordna sig i ett positivistiskt synsätt.

Psykospsykoterapi! Ett begrepp som engagerar hela det psykiatriska fältet — positivt och negativt. Många bidrag till teori och praktik finns i bokhyllan. Vad är då speciellt med Den zebrarandiga pudelkärnan? Skräck, ensamhet, övergivenhet, såringskänsla och isolering tas upp som allmänmänskliga erfarenheter. Även skuld och skam ingår i det allmänna medvetandet, och den erfarenhetsgrundade insikten om dessa känslor beskrivs som utgångspunkt för förståelsen av psykosens kärna. Men är detta tillräckligt? Kräver inte förmågan att t ex möta och lindra förintelseängest eller upplevelsen av att en person finns i skrivbordet en djupare och mer direkt kontakt med de grundläggande preverbala "psykotiska" skikt vi alla har och som det är mycket smärtsamt att närma sig? Krävs inte förmåga att hantera dessa smärtfyllda känslor inom sig till personlig växt för att kunna ge andra samma möjlighet?

Det är lätt att tro efter att ha läst Barbro Sandins bok att med empati, tålmod och nödiga utvecklingspsykologiska kunskaper är man rustad att möta en schizofren person till (ömsesidig?) växt och mognad. Som behandlare finner jag mig dagligen utsatt för subtila försök från patienter att locka in mig i destruktiva mönster. Som handledare är min erfarenhet att det svåraste är att bedöma om en människa håller för de påfrestningar det innebär att möta en psykotisk patient. Och vilken katastrof det

är för patienten när någon inte håller — utan ger förnyad bekräftelse på att det går att förstöra genom att vara till.

Har Barbro Sandin en förmåga att undgå detta svåra? Eller är dessa inre processer hos terapeuten för personliga och komplicerade för att beskriva? Vad vinner man på att negligera rädslan när så mycket rädsla (om än oftast irrationell) är förknippad med psykos? Rädslan att själv bli tokig. Rädslan för aggressiva patienter. Rädslan för egna och andras starka känslor, dvs rädslan att tappa kontrollen. Den rädslan sitter i väggarna på psykiatriska kliniker och sjukhus och skriker på kontroll.

Många är de jag mött som börjat sin verksamhet i psykiatrin utifrån önskan om att förstå och sedan resignerat — vare sig man distanserat sig i termer av farmakologisk eller psykoterapeutisk teknik. Många är också de som söker (gen?)vägar till att känna mer tillfredsställelse i arbetet. Många är också vi som önskar näring i det slitsamma vardagsarbetet med psykoterapeutiska insatser för psykotiska patienter. Till vem har du skrivit din bok, Barbro Sandin? Till dem som inte orkat? De får knappast vare sig vägledning eller tröst. Till de breda personalgrupperna? De får knappast kompetens. Till dem som håller ut och kämpar som du har gjort? De får knappast något tillskott. Till dem som inte "tror" på psykospsykoterapi? Nåja, deras rädsla kanske minskar.

Motståndet mot att plumsa i de allra djupaste vattnen i det mänskliga själslivet kommer säkert att finnas kvar länge än. Möjligheten att kanalisera icke önskvärda känslor i det yttre, t ex krig, sport, naturvetenskap och karriär bredar inte vägen för avtäckande av de inre striderna. Kanske kan Elgar Jonsson och Barbro Sandin med sin spridning i massmedia bidra till att vi accepterar att vi alla bär kaos och galenskap inom oss. Det tror jag är en av förutsättningarna för att minska rädslan och öka möjligheterna i psykosvården.